

Anders Anderson – bortglömd ledamot av Svenska akademien

Överallt i världen har läkare ofta förekommit som författare av poesi och annan skönlitteratur. Några har blivit berömda men få tycks ha fått plats i akademier och motsvarande litterära eliter. På de aderton stolarna i Svenska akademien har sedan den grundades i slutet av 1700-talet invalts åtta naturvetare, av vilka fyra varit medicinare. Två, Gustav Retzius (ledamot 1901–1919) och Lars Gyllensten (1966–2006) har varit inriktade på makroskopisk respektive mikroskopisk anatomi. Två, Israel Hwasser (ledamot 1854–1860) och Anders Anderson (ledamot 1875–1892) har varit professorer i kliniska ämnen, den förre i praktisk medicin, den senare i gynekologi. Uppsalaprofessorn Israel Hwasser, nyligen aktuell i Läkartidningen [1], är fortfarande ihågkommen som en konservativ förkämpe för medicinens integration i universitetens klassiska verksamheter (i polemik med utbyggnaden av Karolinska institutet), och som beundrare av Karl XIV Johan och den ryske tsaren. Men få vet i dag vem Anders Anderson var. Trots denna nutida anonymitet fick han vid sitt inval i Akademien ett överlägset röstetal trots att både Carl Snoilsky och Viktor Rydberg fanns bland de föreslagna – dessa fick vänta ytterligare några år på inval [2].

Anders Anderson föddes 1822 som tredje barnet till komministern i Ödestugu (numera ingående i Jönköpings kommun) Andreas Andersson (1833 kyrkoherde i Åker) och hans hustru Eva, född Svalander. Fadern var en kraftfull och sträng man, som var mycket fordrande mot sin familj. Han hade en poetisk ådra, vilken han lämnade i arv till sina barn. Med tiden skall han ha blivit alltmer frustrerad av dålig ekonomi och sökte enligt Växjö stifts herdaminnen [3] »sin tröst i grumliga källor«. Hustrun Eva var endast 15 år gammal när hennes far, som tidigare varit komminister i Ödestugu, dog och hon efter tidens sed gifte sig med efterträdaren, »födde och uppammade sjelf tolf barn, av hvilka tio nått vuxen ålder och till stor del genom moderns vård och föredöme i ett torftigt hem uppfostrats till nyttiga medlemmar af samhället« [4]. Storrebror Johan (född 1820) blev 1853 som 33-åring (!) rektor vid Växjö läroverk, 1862 kyrkoherde i Gränna och 1879 biskop i Växjö [5]. Båda bröderna kom via Jönköpings skola till läroverket i Växjö – till en stad där biskop Tegnér bjöd hem gymnasister och tidvis skall ha låtit de fattiga men begåvade pojkarna från Ödestugu bo i biskopsgården. Tegnér gjorde ett mäktigt intryck på den unge Anders – i hela sitt liv försökte han i sina dikter efterlikna dennes stil. När Tegnérstatyn i Lundagård invigdes 1853 var han författaren till den hyllningsdikt som då upplästes.

Från Växjö fortsatte AA 1839 till Lund – närmast för filologiska och teologiska studier. Han avlade 1844 såväl filosofie magisterexamen som en förberedande teologisk examen innan han 1845 genom ett ekono-

— Student i Lund 1839, eröfrade A. därstädes den filosofiska lagern 1844. Sedan han vid samma universitet 1855 absolverat medicine licenciat-examen, var han nästan oafbrutet fästad vid hufvudstadens kliniska inrättningar; från 1864 professor i obstetrik och gynekologi vid Karolinska med.-kirurgiska institutet. Han tog 1887 afsked från sin professorsbefattning. Död d. 10 sept. 1892 vid ett besök hos brodern, biskopen. Redan under sin studenttid försökte han sig såsom vitter författare och strödde med frikostig hand omkring sig diktens blommor, såsom: *Brödrarikena* (vid Skandinaviska studentmötet i Lund 1845); *Vid Akademiska föreningens i Lund minnesfest öfver E. G. Geijer* 1847; *Vid Berzelii-festen i Lund* 1855; *Vid aftäckandet af A. Retzii monument under naturforskaremötet i Stockholm* 1863. I alla dessa sånger, liksom öfver hufvud i allt hvad A. skrifvit, framlyser en verklig skaldesjäl. Hans dikter ha utkommit i ett par samlingar. A. blef 1875 ledamot af Svenska akademien. — Gift 1866 med *Hilma Johanna Kristina Bäckström*.

miskt understöd fick möjligheter att sadla om och påbörja de medicinstudier som han redan från början helst velat ägna sig åt. I Lund på 1840-talet blomstrade skandinavismen med en höjdpunkt i samband med det nordiska studentmötet vid midsommartid 1845, vilket tog sin början i staden innan det flyttade över till Köpenhamn [6]. Det var vid det mötet Lundastudenten Carl Vilhelm Strandberg (med pseudonymen Talis Qualis) framförde sin kända hyllningssång till Finland, »Vaticinium«. Vid samma tillfälle fick Anders Anderson utbringa skålen för Norge, varvid han reciterade sin nyskrivna dikt »De tu« [7], som lätt omarbetad kom att ingå i första upplagan av Folkskolans läsebok [8] och som kan vara värd att påminna om i anslutning till 100-årsminnet av unionsupplösningen.

Två sköna länder vet jag högt upp vid nordens pol och syskontycke ha de med hvarandra, ej skönare ditt öga får skåda, gyllne sol, hur länge och hur hvit du än må vandra: ha de ej guld och silfver, så ha de öfver nog af klara, blåa sjöar, af strömmar, berg och skog ett Sverige är och Norge är det andra.

De asabarn nu ligga som älfvor på grön äng så lugnt, så fredligt vid hvarandras sida, och hafvets vågor vagga de två i syskonsäng, och stjärnekrönt är takets hvalf, det vida: hvar afton dagen åldras, hvar morgon dag blir ung de knäppa sina händer i bön för samme kung, och hand i hand de samma norna bida.

A A är också under signaturen ND (länge missuppfattad som C V Strandberg) författare till skriften »Studentlifvet i Lund förr och nu« [7]. Där beskrivs festlig-

ANDERS ANDERSON, 1822–1892, professor i obstetrik och gynekologi, skald och ledamot av Svenska akademien. Ovanstående illustration (text och bild) är hämtad ur »Svenskt biografiskt handlexikon«, Bonniers Förlag; 1906.

heterna, i vilket skåltalen ingick, på ett så medryckande sätt att det fortfarande kan värma hjärtat på en gammal Lundastudent.

»På aftonen, då solen stupar ner mot Sundet, strömma skarorna från alla håll tillsammans på Lundagård. De festliga känslorna kräva ett uttryck, och talmännen vid den ungdomliga glädjens riksdag beträda den mossbelupna talaretribunen för att gifva de festliga känslorna namn. Och dessa namn voro: konung, fosterland, Skandinavien. Stundens genius svingar sig upp öfver kastanjernas vajande kronor

och breder sina vingar öfver Sveas dalar och berg, öfver Norges fjällar, öfver Öresund och Bälten, ända ut öfver Island; och då hon sträcker dem ut, nå de, som förr, öfver Bottniska viken, öfver Finland. Nu går solen ner. Skymningen senker sig öfver lunden, och färgade lampor tändas under de dunkla löfvalven. Ända till långt in på natten klinga glasen, ljuder sången från Lundagård. Först fram emot morgonen börja lamporna att blekna, och allt blir tyst.« [4]

Medicinstudierna påbörjades i Lund. Sommaren 1848, när svenska och norska trupper samlades i Skåne, deltog A A som frivillig biträdande läkare vid Jönköpings regemente. Han fortsatte att skriva dikter. Inspirerad av de revolutionära stämningarna 1848 skrev han »Folkens examen« och »Handtverkarnes sång«. Så småningom flyttade han 1855 som nybliven medicine licentiat till Stockholm, där han kom att höra till gruppen som samlades kring den lärde och uppslagsrike anatomen Anders Retzius. 1859 till 1861 gjorde han en längre utrikesresa med halvårslånga vistelser för gynekologiska studier – först i Wien, sedan också i Paris, Prag och Würzburg. Hemkommen disputerade han 1863 i Lund på en avhandling »Om lifmoderblödningar efter förlossningen och i barnsängen«. 1864 blev han, 42 år gammal, professor i obstetrik och gynekologi vid Karolinska institutet, tillika direktör vid Allmänna barnbördshuset. Han var uppskattad som lärare, och det sägs att hans föreläsningar utmärktes av »reda och klarhet«. Han beskrivs också som »rikt begåvad, mångsidigt bildad, anspråkslös, tillbakadragen«. »Under läkarens sträva yta dolde sig ett varmt och känsligt sinne«. 1866 gifte han sig med Hilma Bäckström – dotter till ett kamrarråd och syster till skalden och tidningsmannen Edvard Bäckström (1841–1886).

Anders Anderson fortsatte att vid behov skriva hyllningsdikter – t ex när Retzius' staty avtäcktes på Karolinska institutet och när Svenska Läkaresällskapet hus invigdes 1879. Några rader ur den senare dikten kan karakterisera stil och tankeinhåll i hans senare dikter:

Och liksom här vår nya härd byggts om på forna grunden så hvilar inom andens värld på minnets grundval stunden Vål göms på djupet växtens rot, Men huru blomman skådar betagen upp mot solens klot, tar hon sin näringssaft emot ur rotens dolda trådar.

LUNDAGÅRD är en park i Lund, där flera av stadens viktigaste byggnader ligger. Fotot från 1890-talet visar gaveln på Kungshuset som länge var universitetets huvudbyggnad. Bredvid, till vänster i bilden, ligger konsistoriets byggnad, och i bakgrunden ses domkyrkans tvillingtorn.

prosten Fryxell i Sunne, föreslår Viktor Rydberg. Denne betraktas visserligen som en god skald men också som en »gudsförnekare« och har yttrat sig förklenande om Akademien. Det är framför allt stockholmarna – de utgör majoritet – som framför professor Anderson som lämplig kandidat. Talis Qualis och några andra gamla Lundastudenter minns den brinnande A A som utbringade skålen för Norge, »vår gamle kärnfulle som skald, prosator, vetenskapsman och människa lika framstående som blygsamme universitetskamrat«. Man går igenom hans tillfällighetsdikter, konstaterar med beklagande att han ingenting har publicerat, men kommer fram till »att han ej skrivit mycket men alltid bra«. Det kommer varningar att om han valdes, skulle, med undantag av hans personliga bekanta och vissa kretsar i huvudstaden, hela den övriga allmänheten fråga: »Vem är det?« Trots detta väljs han med 15 röster mot 1 för Snoilsky och 1 för Hagberg, den senare bror till den berömde Shakespeareöversättaren. Rydberg får ingen röst men kommer igen och blir invald 1878 [2].

När Anders Anderson får beskedet om sitt inval inträffar sensationen att den valde vägrar acceptera. Han förklarar sig »bestämt icke kunna sova sig till någon annan resolution: hans hälsa, hans professorstjänst, hans läkarpraktik etc etc tillåte honom ej att ikläda sig akademiska förbindelser«. Men han övertalas och håller sitt inträdestal över sin ganska anonyma föregångare, och det gör han tydligen med bravur. Som man kan förstå blir invalen dock omgående klandrat, och bland allmänheten fanns det sådana som ansåg det »rent groteskt«. En av akademikamraterna skriver: »Ett visst löje föll över den nye octodecenviren, vilken efter allt att döma både som karaktär och begåvning var mer än obetydlig«.

Sedan A A 1887 blivit pensionär samlade han ihop ett antal av sina alster, vilka 1889 publicerades under titeln »Dikter«. En sammanfattning av vad han skrivit, »Dikter, tal, minnesteckningar m m« redigerades 1893 av G Ljunggren [7]. Men då var A A död. Efter att under sina sista år ha besvärats av hjärtsvikt dog han sommaren 1892, 70 år gammal, i samband med ett besök hos sin storebror Johan, biskopen, på Östrabo i Växjö, där akademiledamoten i ungdomen mötte sitt skaldeideal Esaias Tegnér. I Akademien efterträdde han på stol nummer tolv av en annan naturvetare – den store polarforskaren Adolf Erik Nordenskiöld, som höll ett vackert minnestal över »Ädle Anderson« [4].

Sven Nilsson

docent, f d överläkare medicinska kliniken, Länssjukhuset Ryhov, Jönköping

Xxxx

Xxx

Xxxx